

ORGANULU

LUMINAREI.

Gazeta Beserecésca, Politica, e literaria.

Cu preè Gratiosa invoientia.

Sambata

Nr. IV.

25 Jan. 1847

TRANSILVANIA.

BLASIU 23 Jan. Astadi furamu marturie a unei pietati rare si meritatore de tota laud'a. Profesorii dela aceste scole ne putendu uitá, de catu infortuniu fú scapatu prein prevedentia D. dieesca Clerulu unitu si deodata natiunea romána, candu la a. 1845 intr'aceeasi di togm'a in minutulu celu mai infioratoriu, ce cu periculu de morte amerintiá la rip'a Murasiului viati'a bunului parinte si mare Archiereu acestui numerosu Cleru si poporu, se trimise de in ceriu ajutoriu minunatu, acum atreia ora serbara acest'a di prea insemnata ca pre o serbatore de multiemita Ceriului atatu de bine—facatoriu. In scole inainte a tota tinerimea scolastica er' in besereca dupa aceea suptu tempulu cuminecarii preotiloru, unde toti Profesorii sierbau, catra poporulu adunatu se tienrade trei Profesori cuventari covenite dupa insemnetatea acestii serbatori.

Blasiu 21 Jan. 8 ore ser'a muri intremari dureri alumnulu dein Seminariulu diecesanu Joanu Boer deintr' al IV, anu in urm'a unei nefericite caderi in dilele ghiaciose dein septaman'a trecuta. Confratii lui eri Pau petrecutu la momentulu de repausu cu tota pomp'a funebrala si durerea dupa un frate asiá bunu si de mare aseptare.

CLUSIU, 16: 18 Jan. In Sied. Dietale XXVI, dupa depunerea juramentulu aloru doi nou-denuninti Protonotarii infienti'a de facia si a In. R. Guvernii, se incepura desbaterile asupr'a I articulu urbarial dein Operatulu Comisiunei sistematice: ce e colonica tura? La care intrebare inse desbaterile nici in Sied. XXVII, si XXVIII, de in dilele urmatore nu se inchiara.—Ser'a in 17: 29 Ian. nobil'a tinerime dela Dieta onorara pre DD. Comiti Joanu Bethlen sen. si Dominicu Teleki regalisti, si pre D. b. Dionisiu Kemény deputatulu Albei de giosu cu o musica intre o suta de faclii si vivate entusiastice.

ANGLIA.

In Irlandia la atat'a se inaltia fometea, catu in comitatulu Cork in septeman'a de antaiu a anului nou, preste tota dioa mureau de fo-

me 25 de omeni. Altii cu sutele moru de langorile cesuntu urmarile acestii misieletati. Asemenea infioratore e starea poporulu in Scotia de susu, numai catu in lips'a organeloru de publicare, nu se face asiá de ameruntulu cunoscuta.

Spre usiurarea acestii triste sorti a poporulu de intr'ambe provinciele se deschise o lista de suscrieri, in fruntea caria figureza regin'a Victoria cu 2000 pundi Sterling (20,000 fl. c. m.), principele Albert cu 500 p. st., duces'a de Gloucester cu 200, ducele de Devonshire cu 1000, Lord J. Russel cu 300, R. Peel (I. Pil) cu 200, si siésa case negutiatoresci, intre care Baring, Lloyd, Rothschild, cu câte 1000 p. st. In cele de antaiu 3—4 dile sum'a suscrisa se sui la 20,000 p. st. (mai multu ca 200,000 fl. c. m.).

Ajutorentiele ce dau intr'alte tieri pentru binele omenirii sunt une ori adeveratu grandiose. Numai de in America se tramise prin organulu Curielulu dein New-York la Journ. des D. pentru damnificatii prein versarea Loarulu in tomn'a trecuta in Francia 5,975 fr. 63c. seau aproape la 6000 fl. bani valuta.

Se scrie ca certu, ca dein cautarea crescerei pretiului bucateloru se va da o libertate intrega pentru comerciulu cu bucate in porturile Angliei.

FRANCIA.

Paris, 12 Jan. Ministrulu celoru de in afara, Guizot, puse inainte Camerii Pariloru copii dein documente atingatore de maritarile ispane si de Cracovia, care adóa di si esira intr'un Supplementu la Journ. des Debas in 20 colomne in fol. si stau dein 32 fruste. Despre care un corespondente a Gaz. Univ. de A. asiá judeca: Incurcaturile si descuscaturile intru maritatiunile ispanesci de intr'aste documente esu la lumina prea chiaru. Lord Palmerston joca intr'insele rol'a ursulu insielatu ce apucá placint'a intinsa si apoi nuse mai putu descatiá. In ce modu fu elu prinsu e o istoria jocosa, si cine sci ceti intre linci, o va aflá chiaru insemnata intru aceste documente. In Sied. de in 18 Jan. se adausera alte trei.

Monitoriulu in 16 Jan. publicá o Ordonantia, prein care ministrulu Martin du Nord dein cautarea sanetatii se dispensá de ministeriulu dreptatii si a cultulu.

In Sied. Camerii Pariloru de in 18 Jan. referentulu Comisiunei pentru Adresa cetii proiectulu de adresa catra cuventulu de tron. Desbaterile incepunduse cu acrima, se amandara pre sidentia urmatoria.—Intr'aceiasi sidentia, principii Nemours, Joinville si Aumale ocupara scaune in aceeași Camara in dosulu scaunelor ministeriale.

I T A L I A.

Roma, in 11 Jan. se serbà dupa datina serbatoarea limbeloru in Colegiulu de propaganda, unde alumnii in limbele de in tote partile lumii rostira cuventari in prosa au dithyrambice, intre carele si romanesece. (Gaz. Un. de A.)

Roma, 5 Jan. Dela inceputulu anulu acestuia batu in Roma orologiale publice dein Muntele Citorio si dela Colegiulu romanu dupa templu astronomicu de midiu-locu. Ambletulu acestui dein urma e indereptatu dupa pendulii cu secunde de in specula astronomică de a prope. Pana aci orologiale in Roma aretau dupa templu astron. aparente si se indreptau dupa trasulu clopotului de ser'a, candu aretatoriulu se pune la XII, si de aci se numerau 24 de ore. (Dupa D. di R.)

De intru acesta cautare Bucurestii intrecura Roma cu mai bine de 10 ani, unde inca pe la a. 1836, la Colegiulu S. Sava si la Baratie batteau XII la amedia di si la media nopte.

T U R C I A.

Dupa sciri de in Constantinopoli de in 30 Dec. betranulu Chosrew pasia fi dispensatu de deregatorieasi de Seriasker, remanendu inse si de aci in colo comembru Suatului imperatescu precum si a consiliulu ministerial. Elu cadii la atat'a nepotentia betranesca, catu nusi aduce a minte demaneti'a de ce au facutu si graitu ser'a. Chosrew pasia e de 80 de ani. Dignitatea vacante de Seriasker o dede Sultanulu cumnatului seu Said pasia.

Dupa cele mai noa sciri dela Erzerum, cholera n'au mai trecutu marginile Persiei pre linia muntiloru catra Europ'a.

M I S C E L E.

Comerciu orientat.

Triest, 12 Jan. Guberniulu litoral de aci lasa cu datulu de eri o despusetiune, prein care pentru negotiale dein Turcia etc, cu patente netta, provenitore se face o scadere in cantarea templu de contumacia, in modulu urmatoriu: 1, cele dein Turcia (afara de Siria, Tarsu, Adana, si Cipru) persone, nai (corabii) si incarcaturi se supunu unei paze de 5 dile; inse, de se voru affa intra marfe: rize, efecte si vestiminte lapedate, si lana nespalata, se voru pune in lazaretu si la aeru in 7 dile: —2, dein Egiptu: barbatimea si naiile 10 dile, negotiale prinditoare de veninu dupa scoterea dein nae 15 dile, calatorii de voru intru numai de catu in lazaretu 9 dile, spolio in data la inceputu 7 dile, spolio in ur-

ma 8 dile, nai de bataia de nu porta negotiu prinditoriu de veninu 8 dile. Naiile venitoare de in porturile crestine, ale marii negre si Azowului, si ale Dunarii, decumva in libera comuncatiune esira si suptu totu cursulu navigarii n'au venitu intru atingere, sunt supuse la paza de 2 dile. Cele provenitore dein Africa de resaritu si de apusu, dein Asia de amecadiadi si resaritu, precum si dein Oceania, cu patente netta dela verun oficiolatu europeanu prevediute, se lasa la comuncatiune libera, ear' in lipsea unei asemenea patente se voru supune la paza de 5 dile. —Pentru cele dein Grecia si insulele ionice provenitore inca la anulu trecutu se dede libera comuncatiune. (Gaz. Un. de A.)

Statistica.

Gazet'a Un. Germ. suptu rubr. Lipsia 1 Jan. acestea are despre monarchii si supranii Europei.

Dein 52 monarchia Europei numai doi plinira 70 de ani: regele Hanoverei si regele Franciei. Cei lalti sunt dela 70 in giosu pana la 16 ani. Cei mai tineri de toti regina Spaniei Isabela II de 16 ani, 3 luni, — si principele de Waldeck de 16 ani.

Siesa monarchi, fara Papa, sunt necasatoriti. Cinci veduvi. Unulu poligamu (Sultanulu). Unulu in casatoria morganatica. Cei lalti casatoriti dupa rangulu lor, doi acum a 3 ora, si 8 a doa ora.

Dein 46 monarchi casatoriti seau veduv', 13 nu au prunci; dein cei lalti 33, mai mare progenie, dupa Sultanulu, au principele Lichtenstein 9, regele Bavariei 8, alti sicte cate 7, si trei numai cate unulu.

Cinci spru diece suprani au nepoti: regele Franciei 15, imperatulu Rusiei 6. De aci 32 au eredi (mosteni) presuntivi de intre ai sei descendenti, 14 de in colaterali deintre carii 12 frati, regina Spaniei pan'acum pre soru-sa ducesa de Montpensier. Siesa n'au eredi determinati.

Dintre presuntivi celu mai betranu e principele de Reuss-Schleitz de 57 ani, 2 luni; celu mai tineru principele de Reuss-Greizt numai de 9 luni. Casatoriti sunt 23, unulu in morganatica, unulu divorciatu a 2 ora; 16 au prunci, de in carii cei mai multi principele Joanu al Saxoniei 9.

Morti se intemplara in familiile suprane in a. tr. 18, de intre care: Gregoriu XVI pap'a Romei, Ludovicu Bonaparte ex-regele Hollandiei, principele Heinrich de Borussia, marea ducesa de Rusia Maria fi'a marelui duce Michail.—Nasceri se intemplara mai de insemnatu 16, intre care a regineloru Angliei si Portugaliei.

Intr'acel'asi anu casatorii mai insemnate se intemplara: ale reginei Spaniei cu verulu seu infantele Don Francisco, a surorii sale Luisa cu ducele de Montpensier, a principelui ereditariu de Wurtemberg cu marea ducesa de Rusia Olga, etc.

Anticitati.

Paris, 2/14 Jan. Anticitatile dela Ninive, aflate de consulele francescu Botta si tramise in Francia, ce de vreo cateva septamani jaceau in

Havre, se încarcara pre naea Virginia catra portulu dela Rouen. Incarcatur'a are o greutate de mai multu ca 300 de tone. Intr'aceste remasitie de in cea mai inalta vechime se afla un bou ca de 15 metre (mesura francesca) de lungu, pe care numai spre al puté încarcá fura constrinsi al taiá in 4 parti, asemenea si un calu de marmure albu in proportiuni colosale. Aceste pretioase aflaturi numai de catu se voru tramite pe Sen'a (Seine, Sequana) la Paris, unde anumite apartamente sunt togmite pentru dinsele, numai déca voru puté ajunge acolo intru o stare, catu transportulu si violentele tractari se nu le fia rapitu insemnatatea anticaria si artistica. Ele se voru publicá cu spesele statului, dar' cu un luxu si scumpete, catu anevoe voru se pota a sile castigá toti cei interesati pentru asemenea raritati. Mustre deintr'insele se publicara in a. tr. in Jurnalulu asiaticu. (Dupa G. U. de A. etc.)

Praga, 26 Dec. Archeologulu Wocel aflá in satulu St. Iacob, cerculu Czaslau, o besereca bizantina benisioru cconservata. Parerea lui Wocel, cá beserec'a ar fi de in antáia giunetate a Sec. XII, seádeveri curendu intr'un modustralucitu, cá cu ocaasiunea unei reparaturi aflara lucratorii in muru dupa un altariu de lature, o capsa de plumbu, care afara de mai multe reliquii contineana si odiploma pe pergamenu, de in care se arata, cá acelu altariu de lature se santi in a. 1165 de episcopulu Pragai Danilu in presentia regelui Wladislau I, muierii sale Iuditei, si aredicatorei ai acei besereci Mariei, cu doi prunci a ei Slawibor si Paulu. (Gaz. Un. de A.)

Se scie, cá Apostolii cei de antaiu ai Boemiloru, Moraviloru si altoru Slavi au fostu de ritulu grecescu.

Osa de omu fosile.

Svedia. In siedentia dein urma a Academiei regie a scientieloru se cetio scrisore a Prof. de zoologia dela universitatea Lund anume Nielsen, in care anuncia cá facunduse cercari intru osepatura intre Ystad si Falsterbro nu departe de fluviulu Sund, dédera de mai multe osa de omu fosile de o lungime si grosime extraordinaria, intre alte osa fosile de asemene marime extraordinaria de alte animale precum cái, cerbi, ursi etc. Intr'acel'asi locu se aflara si sageti si punturi de lanci in osa si in piétra. Nielsen promite academiei, cá in scurtu va sei trimita unele de in acele osa si arme de tota clasea ce aflá, spre ale supune unei cercetari scientifique. (Journ. d. D.)

Napóleon si Nusirvan.

Inainte de vreo cateva dile, scrie Journ. des D. 4 Jan., muri in Spitalulu smentitoru un betranu numitu Simon, a carui istoria ne arata o folositoru invetiatura si meriteza a nufi trecuta.

Candu Napoleon resolve a edificá palatinu regelui Romei aprobe de bariera de catra Passy, intimpanara inducerea lineii drepte propusa prein planurile arhitectiloru o boltitia a unui cismariu. Spre a nu stricá regularitatea constructiunei, se decise a cumpará boltiti'a si incepura ase intielege cu proprietariulu. Simon intieleguendu ce se lucrá, se intielese cu vecinii, si dupa a loru suatu

cerú 20,000 franci (ca la 20 mii flor. valuta) pentru boltitia.

Administratiunea dominielor imperatesci stete la indoála cateva dile si in urma se decise a acceptá; ci Simon carele de nousi ceruse suatu dechiará, cá déca nufi acceptara numai de catu oblatulu acum nu pote se venda boltiti'a mai giosu de 40 mii fr. Pretiulu acest'a ce erá de 200 ori mai mare de catu ajungea boltiti'a separú extraordinariu, negotiatiunile se rupsera, si incepura la lucru facundu intru alineare ceva schimbare usiurè. Inse in decursulu a catoru-va luni se precepura, cumca castigarea boltitei erá neincungjurata, si se returnara la Simon. Dar' pretensiunile acestuia inca se inaitiara, si acum cerú 60 mii fr. Lui oferira 50 mii, ci elu recusá obstinatu. Napoleon atunci dede ordine, ca se remania intr'atat'a, dechiará cá voru se schimbe totu planulu mai curendu de va filipse, ci cá se voru lasá de boltitia.

Misielulu cismariu acum precepú, cá nu trebuiá areimpinge bun'a fortuna, ce cu tota incredientia se apropiase. Elu merse singuru asi offeri proprietatea in pretiu de 50 mii fr., apoi 40, 30, 20; dar' acum nulu mai ascultau, si alte despusetiuni erau luate. Intr'aceca se decisera ai o cumpará cu un pretiu moderatu, candu evenimintele de in 1814 supravenira si facura auitá de palatiulu regelui Romei, si de boltiti'a cismariulu.

Doi ani mai tardiu, Simon impinsu de seraciasi vendú proprietatea cu 150 fr., si dupa vreo cateva luni amaritiunea cei causá ambitiunea insielata, smentindui creerii, intrá in spitalulu smentitoru unde la inceputulu lunei trecute muri in etate de 79 ani.

Multu asemenea, numai catu mai nobile, istoria cetiramu in viati'a marelui si dreptului imperatu al Persiei inainte de Islam anume Nusirvan. Se scrie, dice chronistulu, cá Cesariulu Siriei si a Romei trimise un Legatu catra acelu imperatu, edificatoriulu palatiulu numitu Ivan. Acest'a dupa ce veni si vedii marimea palatiulu, a salei de tron si ai principiloru, cercetá palatiulu de ameruntulu si vedii intr'un cornu alui ostrembatura; de care Legatulu intrebandu luá respunsu, cá acea se féce de in caus'a unei casutic, ce erá a unei veduve betrane ce nu voi se o venda candu cu edificarea acestui palatiu, si imperatulu nu lasá se oconstringa cu puterea la vendiare, ci se remania in cornulu palatiulu cum vedi. La care dise Legatulu, cá mai frumoasa e strembatur'a acesta a palatiulu de cum ar fi dreptur'a lui; a deveratu cá ce au facutu acest'a, nu s'au scrisu de nici unulu pana acum, nici se va scrie de nimenea intru venitoriu. Si se mirá Nusirvan de cuventulu Legatulu, silu doná cu multe si alese donuri imbucuratore.

Pretiulu bucatelor u.

In piatiulu Blasiiului, Joi 23 Jan. in c. m.

Grau curatu, 1 fl.	—	mestecatu	— 52 xr.
Secara, — — —	40 xr.	Cucuruзу	— 36 xr.
Alacu — — —	16 xr.	Ovesu	— 20 xr.

P R I N C I P I A

de limba si scriptura.

I.

Primariulu Redactor al acestii Gazete, inca dela antaiulu cugetu de a intemeia aici un Organu de publicitate, si-lua de principia aceste doa: litere latine, si limba catu se ar pute mai curata.

Elu credea, ca dupa Gaz. de Trans. suptu manducerea confratelui seu cu atata abilitate, cautandu si la pucinetatea publicului, ar fi de prisos a mai incepe alt'a cu slove. Alt'a era, ca nu putea nici intr'un modu invoii aceste doa idei atata de contrarie: litere romane, si limba slovenizata.

In animele ne preparate inse, scia bine, ca o gazeta intru o forma de in afara cu totulu noa mai antaiu va se destepete neplaceri, prepnsuri, inca si animositati,—scopuli de cari prea usioru pote se se infranga o frageda luntritia.

De aci o asteptare asiá lunga,—ca inmultinduse intra antaiu cartile de o mai mica publicitate cu litere latine, apoi semtienduse mai multu lipsea de a reduce limb'a la o forma mai omogenia, mai primitiva,—se ise aplaneze in catuva calea coltiurosa; convinsu fiendu ca cu totulu alt'a e impresiunea si influenti'a gazeteloru in dilele nostre, de catu a altoru carti merunte, ce a dese ori numai ca curiositati de antaiu se strecura pre ne semtite, pucina urma lasandu dupa sine, candu gazet'a e ca un ospe de tote dilele. —De aci si temerea ce o purta in anima, ca se nu incepa prea curendu.

Incepú. De in ce semne bine ominose, nu e in stare acum de a comunica publicului. Destulu ca incepú intre temere si sperare, crediendu ca au sositu minutulu de a incepe, sperandu ca nu va se intempine neplaceri, nici animositati. Facut'au bine au reu, va alege....

Incependu, antai'a detoria catra publicu semtia: a delinea chiaru cararea pe care vre pleca, atatu de in partea scripturei, catu si a limbei. Inse candu?—Candu gazet'a va se aiba publicu. Lectorii nostri voru sci unii ei nu toti, ca Nr. I esi inainte de ave macar'un Abonatu, pre singuru risiculu primariului Redactor, si pre un' ceva da D.dieu. Acest'a fu o idea alui, un capriciu pote va dice cineva, de in care inse publiculu nu va ave nemica a pierde. Credea ca pan'la 1 Mart. terminulu dein urma, nu e multu a astepta,—acum pan'atunci inse aceste scurte insemnari pentru amendoa principiale se ne fia ertate.

II.

Cea mai antaia convingere a primariului Redactor, si impreuna, crede, ca a tuturoru romaniloru cunoscutori, fu: ea limb'a rom., ca dialectu italu, la inceputulu aretarei ei in Dacia, fu cu multu mai curata in forme, si mai avuta in cuvente romane, de cum este astadi,—ca prein contactulu si amesteculu cu alte popora de altu sange, de alta limba: slavi, greci, unguri,

turci; prein despotismulu slayonismului in curti si in besereca intru seculi nenummerati, multu au pierdutu de intr'amendoa nu numai, ci ca si multe au impromutatu deintr'ale aceloru popora, atatu forme catu si cuvente.

Marturia afara de tota indoei'a ne sunt cartile bebrane dela a. 1590 pana catra 1700, intru carele cu bucuria cineva afla un numeru mare de forme, cuvinte si insemnari, de primitive, derivate si compuse, de origine curaturum., ce astadi in gur'a poporului si in scrierile autoriloru romani nu se mai audu, nu se mai afla, si de carele se intrista cineva vediendule jacundu uitate, ca si aurulu in lutu nestimate.

Se luamu de esemplu numai cele uitate dein famili'a lui MISER, deiu care acum numai audimu de catu: misielu lat. misellus (ticalosu), misieletate, misieli'a, dar' cei vechi mai aveau, meseru lat. miser (seracu).

meserere, lat. miserere (mila), Bibl. de Orast. 1581. Gen. XIX, 19: „si ai facutu mare mesererea ta. XLVII, 29. Ex XXV, 18.

meserescu, lat. miseresco (seracescu io).

meserezu, lat. miserare (seracescu pre altulu), Psalt. de Iasi 1680, f. 196, a: „Dommulu mesereza si bogatiesce.“

meseretate lat. miseritas (seracia),—si misericordia (mila) etc.

Si deca intru untempu numai de 120 atai'a pierduramu, cata va fi fostu pierderea intr'acei 1300 de la 270 pana la 1580, de in carii nu avemu nici ourma cum au graitu strabunii nostri romanesce. Cate se pierdura la noi numai dela despreunarea celoru de dein colo si de dein coce de Dunere romani pana acum, ne arata dialectulu macedonicu romanescu, dein care alaturaramu un fragmentu in Nr. III, si intru altii urmatoru vomu adauge nu numai mai multe ci si un estratu de gramatica si un Vocabulariu de cuvente loru proprie de origine romana.

Acestea asiá fiendu, cine se fia asia angustu la anima, care se dica, ca ce au fostu ore candu parte curata a limbei rom., semu pota fi mai multu,—ca nu e ertatu a reduce de in mormentu la viatia cele uitate abia de 2-3 seculi, a forma compuse si derivate dein primitive, si inapoi,—care se nuse convinga ca slovenismii si altele asemenea sunt numai stricatiuni a limbei, de care limb'a nu pote se se indrepte de catu numai cu lapedarea loru,—si apoi in locul lapedatelor, lapedandeloru, cum si pentru noale idei, de unde se ne impromutamu de catu de unde nise trage intrega viati'a limbei: dein dialectele itale, intre carele cea de antaiu si cea mai veche e latin'a.

A serie dar' o limba catu se pote dupa impregiurari mai curata; areinsufleti mortele, uitatele, parasitele forme, insemnari si cuvente; a lapeda slovenismii etc. si in locul loru a reintroduce termini luati, candu alte fuintane ne voru lipsi, dein dialectele romane; a le intogmi dupa formele si esemplele cene infaciosiaza structur'a limbei, ear' nu dupa usiuratarea buzelor, placutulu urechiloru,—aceste ne sunt propusulu, scopulu si principiale dein partea limbei.